

השואה – בסיפור

באגמונים בסער" מאת משולם עד

"כאגמונים בסער" למשולם עד (הוצאת "אלף") הוא ספר על השואה, אשר על שערן אין הקדשה לזכר אב ואם, גם לא הצהרה האומרת כי מטרת הכתוב להוקיע את מעשי האכזריות של הנאצים, וכו'. לעומת זאת נמצא בשער, מתחת לשם הספר, את המלה "סיפור", ומעבר לדף הצ"ה אחרת: "הדמויות והשמות המופיעים בספר הם בדויים, וכל דמיון ביניהם ובין המציאות מקרה בלבד".

פרטים אלה אשר כביכול אינם אלא פרטים טכניים, יש בהם ללמד על גישה המחבר לחומר שלפניו, ספרים רבים, שכתבו על מחנות הריכוז, נאמר עליהם, כי הנם "יותר מספרות ופחות מספרות". במלים אחרות — יש בהם עדות אנושית כה מזעזעת, שאנחנו מוכנים לסלוח ל"מחבר על שאינו מחונן בכשרון ספרותי רב, כאן אין המחבר מבקש, כי נדון על ספרו כעל "עדות אנושית מזעזעת", אלא דווקא כעל — "סיפור", ולפיכך הוא מש"תדל, ובמידה רבה גם מצליח, לשמור על

כמה כללים הנדרשים מכל יצירה אמנותית.

בראש ובראשונה נמנע הוא מן האינפורמאציה ומנסה למסור, ממרחק של יו"ת מעשר שנים, את סיכום החוויות, אשר עברו עליו בהיותו נער בן חמש־עשרה, במחנה הריכוז רואה הוא רקע, רקע הי"מבליט בני־אדם, על תכונותיהם ותגובותיהם האנושיות.

הספר כתוב גם מתוך תחושת הצורך בקביעת הדברים במסגרת זמנית ברורה ומצומצמת ככל האפשר. גבולותיה העיקריים של המסגרת הם: מצד אחד — הימים הראשונים במחנה־ריכוז, שאליו הור"בא הגיבור מגטו לודז', ומצד שני — הי"שיבה ללודז', אחרי תום המלחמה, אשר בעקבותיה הוא נוכח לדעת, כי אין לו עוד מקום בעיר מולדתו.

יכולת הויתור מציינת את הספר הזה גם בנקודה אחרת. המחבר מו"ת ר במידה ניכרת על תאורן הישיר של הו"ועות, ויש בכך מן התבונה.

משולם עד מספר על מותה של אמו ברעב ועל הריגת אביו בתאי הגזים כ"דברים אשר כבר ארעו. משמעותן של המיתות הללו מגיעה אלינו מתוך הגעגועים שביתמות. תמונת הריגתם של ארבע מאות נערים, לפני תום המלחמה נמסרת על ידי סיפור של נער, אשר הצליח ל"הימלט בדרך מקרית בהחלט. "והם בכו, הם כל כך בכו", אומר הנער לחברו. ו"יש במלים ילדותיות אלו להעלות דמעה בגרון יותר מדפים שלמים של תאודי"זוועות. תמונה אחרת המתארת את הנערים ביום השחרור, בשעה שהשיגו להם זוגות אופניים והחלו רוכבים עליהם ל"הנאתם ומשתעשעים בעליזות בכבי"שים ההומים עגלות־פליטים, היא תמונה בלתי־נשכחת. המבליטה לא שמחת נעורים אלא נוער שאבדו לו נעוריו. תאוד"הרעב התמידי תופס חלק עיקרי בספר. אך אנו "ממששים" מצוקה זו דווקא ברגע, בו מתאר המחבר סעודה דשנה וחד־פע"מית אשר נודמנה לו במקרה.

גם 'בתאור אנשים מסתפק המחבר ב"מועט. אין בידו לתת תמונה המשקפת את כל האנשים שפגש בהם, והוא בוחר לו איש כאן, אשה שם: שכנה בגטו, איש ס.ס. במחנה הריכוז, שבוי הולנדי המשמש מו"ריך לנערים, וכו'. קבוצות הנערים ש"הגיבור חי בתוכן הן תמיד קבוצות של אלמונים, שותפים לגורל טראגי, פרט ל"שלושה־ארבעה מהם, המתוארים ביתר הר"חבת המשמשים בספר בעיקר לשם דיא"לוגים.

דיאלוגים יש כאן בשפע, ובאמצעותם עומדים אנו הן על גישתם של הנערים לתופעות שמסביבם והן על מחשבותיהם שמעבר להן. משוחחים הט ביניהם על ה"צורך בהשכלה, על בעית הטוב והרע, על האלוהים, וכו'. אכן, הרעב, הצורך להי"מלט והתשוקה להישאר בחיים נוכח סכנה תמידית, אין בהם כדי להחניק את "ה"התפלספות" האפיינית לנערי בני חמש־עשרה.

אם נציין גם את סגנונו המדויק של משולם עד, סגנון עשיר ועם זאת מתנזר מסנטימנטאליות, נוכל לברכו על הצלח"תו — בהתמודדות עם היצירה האמנותית.

מרים אורן

„אם בישראל“ —
בצרפתי

● בית־ההוצאה של ג'וליארד, אחד ה"מו"לים הגדולים בצרפת, חתם על חוזה עם מל שמואל דיין בדבר תרגום הספר לזכרה של רעייתו, דבורה דיין ז"ל. שם הספר ב"צרפתי יהיה: „אם בישראל" והוא ייצא לאור בראשית השנה הבאה.